

Türkiyede muhacir iskânı işleri ve bir iç kolonizasyon plânına olan ihtiyaç

Yazan

Prof. Ömer Lütfü BARKAN

Tarihin insafsız bir tecellisi, bir kısım ırkdaşlarımızı uzun asırlar boyunca yalnız bir istilâ ordusu veya İmparatorluk memuru olarak değil, fakat ahınlarının teri ve bereketli nesillerinin kalabalığı ile bir toprak işçisi olarak şenlendirdikleri ve daha düne kadar ikinci bir Türk Vatanı halinde tuttıkları ana - baba yurdlarını bırakıp göçmeğe mecbur bırakmıştır. **Son yüz yüzelli senelik Türkiye tarihine hâkim olan bu faciannın enginliği** henüz lâyikiyle tesbit ve tasvir edilmemiş olmakla beraber Türk milletinin hayatına mal olduğu maddî ve manevî zararlar, kendilerinden şüphe edilmeyecek kadar büyüktür.

Fakat işin asıl hazin olan tarafı «Bozgun» denilen faciada ailelerinden bir kaç ferdini katliâmlar esnasında kaybetmiş veya uzun muhaceret yolunun bir tarafına gömmüş muzdarip ve perişan muhacir kabilelerinin ana vatanda cami avlularında veya yangın yerlerinde maruz kaldıkları sefalet ve sari hastalıkların sebep olduğu telefâtın korkunç bir şekil almış olmasıdır. Gerçekten, daimî harp galleleri içinde bunalmış, idaresiz ve geri bir memlekette başı boş ve yardımsız bırakılan veya cahilâne bir idare ile fena tatbik edilmiş olan bir iskân işi, Türk nüfus ve ekonomisi üzerinde tahrip edici tesirler doğurmuştur.

Bu «bozgun» ve göç facialarının insan zayıtı ve iktisadî tahrip bakımından bıraktığı boşluklar yanında, manevî sahalarda açtığı yaralar da daha az ehemmiyetli değildir. Bu gün halkımızın pek çoğu, bir iki nesil içinde, bir kaç defa göç etmiş bir muhacir soyunun hicranını kendi ruhunda taşımaktadır : Canlı bir ağaç gibi mevcudiyetini besliyen bütün ince kökleriyle maddî ve içtimâî muhitine sıkı sıkıya bağlı bulunan insanın ana - baba yurdundan gene tıpkı kökünden sökülen bir ağaç gibi.

koparılarak başka diyarlara sürüklenmesi, **ruh ve beden sıhhati için çok tehlikeli bir ameliye** teşkil etmektedir. Bu hal, ana yurda dönen muhacirlerin maddî ve manevî ne kadar büyük bir ihtimama muhtaç olduklarını göstermektedir.

Muhacir iskân işlerine karşı gösterdiğimiz alâka, yalnız kendi soyumuzdan izdirabı bu derecede büyük ve talihi bizimkine bu kadar yakın insanlara karşı izhar edilecek hissi ve insanî duygularla da tamamen izah edilemez. Şimdiye kadar yurd dışında kalmış olan Türk soyundan ve Türk kültüründen muhacirlerin ana vatanda muvaffakiyetli bir şekilde iskânları işi, **memleketimizin iktisadî veya siyasî hayat dâvalarıyla alakalıdır**. Gerçekten, bir milletin kalkınmak iradesi ve bilhassa uzun asırlar boyunca milletlerin ve kültürlerin istikbali meselesi bahis mevzuu olduğu zaman o memleket ve medeniyetlere has nüfus imkân ve şartları büyük bir ehemmiyet kazanmıştır. İçtimaî ve iktisadî sahalarda **demografik** diyebileceğimiz bir takım muayyeniyetler vardır. Bu sebeple, makine medeniyetinin nimetleri içinde müreffeh çoğalan genç milletler karşısında Türk soyunun varlığını muhafaza edebilmek için, mümkün olduğu kadar bir araya toplanmağa, çoğalmağa ve **milletlerarası amansız çoğalma yarışını** kazanmağa ihtiyacımız vardır.

Bütün bu mülâhazalar ve daha düne kadar Cumhuriyet devrinde muhacir ve «mübadil» iskânî işlerinde geçirdiğimiz **acı tecrübeler**, bize muhacir yerleştirme ve kıymetlendirme işlerindeki lâubali hareket tarzlarımızı islâh etmek ihtiyacını duyurmuş olması lâzımgelirdi. Nitekim, bu meselenin ehemmiyetine ait kuvvetli bir şuur ve alâka daha vaktiyle uyanmış ve hattâ 25 senelik bir iskân programının hazırlanmasına da teşebbüs edilmiş bulunuyordu. Fakat, araya giren ikinci dünya harbi ve onu takip eden buhranlı ve silâhlı sulh devirleri, er-geç halletmek mecburiyetinde kalacağımız bir muhacir iskânî meselesinin mevcut olduğunu ve bunun için ise, hiç olmazsa **lüzumlu ilmi tetkikleri ve bu tetkiklere dayanan büyük bir iç kolonizasyon ve iskân plânının bütün hazırlıklarını** ikmal etmek mecburiyetinde olduğumuzu bize unutturmuş bulunuyordu. Bu sebeple son günlerde Bulgarların memleketimize ikiyüze-ellibin kişilik bir muhacir kafilesi göndermek suretiyle yarattıkları emri vâki, bizi **maddeten ve mânen tam bir hazırlıksızlık halinde** buldu.

Gerçi bu gün bu yeni muhacir akını karşısında hükûmetin ne düşün-
düğünü ve ne yapacağını henüz lâykiyle bilmiyoruz. Fakat gazetelere
akseden şekilleriyle yapılması düşünülen işlerden, ikiyüze-elli bin muhaciri
kısa bir zamanda müstahsil bir hale sokmak gibi muazzam bir problemin

halli için takip edilmesi lâzım gelen usullerin henüz lâyıkiyle tesbit edilmiş olmadığı anlaşılmaktadır. Hele gazete havadislerinin aksettirdikleri şekilleriyle, bu muhacirlerin, muvakkat bir müddet için dahi olsa, kırküç vilâyetteki binlerce köye üçer beşer dağıtılmasının düşünülmesi, yapıcı ve yaratıcı bir iskân politikamızın olmadığını göstermektedir. Yine gazetelerde gördüğümüz şekilleriyle iane toplama yolu ile veya hususî bağışlarla köy kurma teşebbüsleri de his ve ahlâk bakımından öğülmeğe ne kadar şayan olurlarsa olsunlar, **diğer toprak dâvalarımızla birlikte bir bütün halinde ve sistemli bir tarzda halletmek mecburiyetinde bulunduğumuz muhacir iskânı meselesinin azameti karşısında hususî teşebbüsün acizini isbat eden delillerdir.**

İkiyüzelli bin Bulgaristan muhacirini en kısa bir zamanda ve en verimli bir şekilde iskân edebilmek için lüzumlu hazırlıklardan mahrum olduğumuzun diğer büyük bir delili de bu gün hükûmetin elinde etraflı tetkiklere dayanan geniş bir **İskân ve İç Kolonizasyon projesinin** mevcut bulunmayışdır. Bu günkü şartlar altında gelecek muhacirlerin memleketin nerelerinde ve ne şekilde iskân etmek mümkün ve münasip olacağı bilinmediği gibi, böyle bir teşebbüsün neye malolacağı, bir mimar projesinin hesaplarına benzer plânlar halinde ve ilmî bir şekilde henüz etüd edilmemiştir.

ISKÂN İŞLERİNİN CUMHURİYET DEVRİNDE ARZETMİŞ OLDUKLARI VÜS'AT VE EHEMMİYET

Muhacir iskânı işlerinin memleketimiz için muhtelif devirlerde arzemiş olduğu vüs'at ve ehemmiyet hakkında bir fikir verebilmek için, tarihimizin 93 bozgunu veya Balkan Harbi gibi büyük felâket senelerinde vukubulmuş olan muazzam muhacir akınlarını bir tarafa bırakarak, yalnız Cumhuriyet devrini tetkik etmek kâfi gelecektir :

Gerçekten 1923 - 1933 yıllarında, yâni Cumhuriyetin ilk on yılı içinde Türkiye'de yerleştirmek mecburiyetinde kaldığımız muhacirlerin adedi, 379.913 ü «mübadil» ve 248.392 si mübadele mintakası haricinden olmak üzere 628.305 kişi (158.336 aile) yi bulmuştur.

Türkiye'ye teveccüh etmiş bulunan bu muhacir akını o zamandanberi durmamış ve aşağıda (1) numaralı cetvelde kaydettiğimiz bir ritm ve hacim arz ederek devam etmiş bulunmaktadır.

C E D V E L : I

1934 - 1949 senelerinde ana yurda gelen göçmenlerin hane ve nüfus mikdarlarını gösterir cedvel

Seneler	Hâne adedi	Nüfus adedi
1934	9 282	34 057
1935	13 002	50 719
1936	8 518	33 074
1937	7 008	26 752
1938	8 734	29 678
1939	5 728	21 458
1940	3 499	11 216
1941	1 434	5 161
1942	1 024	3 607
1943	425	1 340
1944	185	506
1945	222	690
1946	344	877
1947	270	630
1948	405	1 145
1949	493	1 683
Yekûn	60 573	222 593

1934 - 1949 seneleri arasında memleketimize gelmiş bulunan bu muhacirlerin geldikleri memleketlere göre dağılışı aşağıda gösterilmiştir :

Geldikleri memleket	Hâne	Nüfus
Bulgaristan	32 346	115 526
Romanya	22 573	87 464
Yugoslavya	2 340	8 969
Sair memleketler	3 314	10 634
Yekûn	60 573	222 593

1950 YILINDA BAŞLAYAN BÜYÜK AKIN

Bu suretle bilhassa Balkan Harbindenberi memleketimize durmadan akıp gelmekte olan muhacir akımları, İstiklâl Harbinden sonra Yunanis-

tan'la yapılan «mübadele» anlaşması ile birdenbire büyük bir hacim almış, fakat ondan sonra da normal zamanlarda senede 30 - 40 bin arasında bir muhacir kafilesi her sene Ana Vatana dönmek arzusunu göstermiştir. Bu tempo, İkinci Dünya Harbi sonunda Balkanlarda hasıl olan siyasî vaziyet dolayısıyla bir müddet çok yavaşlamış ise de, 1950 yılındanberi yeniden canlanmış ve o sene içinde 51 921 i Bulgaristan'dan 2 871 i diğer memleketlerden olmak üzere cem'an 54 792 nüfus muhacir Türkiye'ye gelmiştir.

Son zamanlarda Bulgaristan hükûmetinin bu memlekette yaşayan Türklere karşı takip ettiği **kaçırtıcı politikanın** neticesi olan bu artış yüzünden 1951 yılı sonuna kadar Türkiye'ye gelecek olan muhacirlerin sayısı 220 - 250 bin olarak tahmin edilmektedir. Gerçekten, Bulgaristan'daki Konsolosluklarımız tarafından 1950 yılı içinde verilen muhaceret vizelerinin yekûnu 105 690 ı bulmuştu. 1950 Kasım ve Aralık ayları ile 1951 Ocak ve Şubat aylarında vize verilmemiş ve 1951 Mart ve Nisan aylarından itibaren ayda 12 000 üzerinden vize verilmeğe başlanmış ve sene sonuna kadar bu temponun muhafaza edilebileceği anlaşılmıştır.

Harpten evvel Bulgaristan'daki müslümanların sayısı 850 bin olarak tahmin edilmekte idi. Bunların içinden 300 bin müslüman Pomak ile sayıları 100 bini aşmakta olan müslüman çingeneleri çıkartacak olursak Bulgaristan'da daha bir hayli Türkün mevcut kalacağı anlaşılmaktadır. Bulgaristan'da **malî, sosyal veya siyasî hangi tedbirlerin zor ve tazyiki altında hangi Türk zümrelerinin doğup büyüdüleri memleketlerini terk ederek Ana Yurda sığınmağa ne şekilde mecbur kaldıkları ve bu işin ne gibi maksatlarla ne tarzda tanzim edilmiş olduğunu**, Bulgaristan'ın iktisadî kalkınma faaliyetinde hizmetlerinden faydalanmak mümkün olan gençleri ve teknik bir bilgi ve hüner sahibi olanları alkoymağa mâtuf tedbirlerin neler olduğu lâyikiyle bilinmemekle beraber, Türk soyundan daha yüz binlerce muhacirin Bulgaristan'dan memleketimize hicret etmeğe mecbur bırakılacağı ve bu muhacirlerin memleketimizde **iktisadî, malî büyük gaileler** doğuracağı ve vaktinde enerjik tedbirler alınmaz ise durumun fecaât arzedeceği muhakkaktır.

Aşağıdaki (2) ve (3) numaralı cetveller bize Bulgaristan'dan muhacir olarak gelen unsurların mesleklerini ve yaşlarını göstermek itibariyle göçmenlerin memleketimizin iktisadî hayatına derhal ve en faydalı bir şekilde iştirâk edebilmek bakımından taşıdıkları imkânlar hakkında bir fikir vermeğe müsait bulunmaktadır.

C E D V E L : II

1/1/1950 tarihinden 31/12/1950 tarihine kadar Bulgaristandan gelen göçmenlerin yaşlarını ve cinsiyetlerini gösterir cedvel [1]

Cinsiyeti	1 - 14 yaş arasında	%	15 - 45 yaş arasında	%	45 den yukarı	%	Yekûn
Erkek	15 020	52.1	3 777	13.0	10 181	35.4	28 978
Kadın	13 019	37.0	3 397	14.8	6 527	28.0	22 943
Yekûn	28 039	54.1	7 174	13.8	16 708	32.3	51 921

C E D V E L : III

Bulgaristan'dan 1/1/1950 tarihinden 31/12/1950 tarihine kadar gelen göçmenlerin aile itibariyle mesleklerini gösterir cedvel

Mesleği	Aile adedi	Mesleği	Aile adedi
Tesviyeci	154	Memur	82
Tornacı	106	Şoför	119
Dokumacı	562	Amele	146
Öğretmen	86	Makinist	105
Öğrenci	149	Makine tamircisi	84
Ekmek pısrıcı	71	Değirmenci	113
Araba sürücüsü	153	Aktar	10
Celep	76	Kalaycı	119
Tabağ	63	Tenekeci	191
Bahçıvan	233	Dokumacı	28
İşçi	301	İş yapmaz	29
Ressam	7	Gömlekçi	22
Saatçi	6	Sepetçi	26
İmam	17	Süpürgeci	12
Çiftçi	4 845	Tatlıcı	247
Tütüncü	1 703	Bina boyacısı	57
Kunduracı	160	Fotoğrafçı	12
Marangoz	116	Yorgancı	16
Terzi	203	Bakırcı	42
Berber	311	Nalbant	66
Demirci	99	Cameci	21
Araba imalâtçısı	100	Elektrikçi	39
Balıkçı	55	Kahveci	62
Aşçı	118	Kürküçü	11
		Yekûn	11 350

[1] Bu cetvelde 15 - 45 yaşlar arasında bulunup da her bakımdan faal ve

3 numaralı cetvelin tetkikinden anlaşılacağı veçhile, Bulgaristan muhacirlerinin 1950 yılı içinde gelenlerinden yarısından fazlası memleketlerinde çiftçilik veya tütüncülük ile meşgul olmakta idi. **Çiftçilerin ihtisaslarının ve teknik bilgilerinin derecesi** bu istatistik tablosunda tafsilâtlı bir şekilde tespit edilmiş değildir. Halbuki, muhacirlerin memlekete girdikleri sıralarda tanzim edilen fişlerinde ve tertip edilecek anketlerde bu tafsilâtin tespitine dikkat edilmeli ve vaziyet ziraat mütehassıslarının da yardımı ile umumî bir şekilde ayrıca tetkik edilmelidir. Meselâ, makine ile ve motorlu vasıtalar kullanılarak çalışmağa alışık, fennî ziraat usullerine vâkıf hububat ziraatçileri, fennî arıcılık veya tavukçuluk yapabilecek durumda olanlar, pirinç ziraati ile, bazı sanayi nebatlarının ziraati ile meşgul olmuş bulunanlar, tütüncülük, gül yağcılık, bağcılık veya şarapçılık yapanlar; meyve bahçeleri yetiştirmek, hayvan beslemek hususunda hususî bir bilgi ve tecrübeye sahip olanlar, fennî sütçülük veya peynircilik yapanlar, orman işletenler. ilh. gibi **ihhtisas subeleri ve ihtisasların mahiyeti ve derecesi ayrı ayrı tespit edilmeli** ve münasip görüldüğü takdirde bu gibilerden bir kısmı kendilerine hususî krediler açılarak büyük şehirler civarında yerleşmek imkânlarını bulmalıdır. İskân mintakalarına sevkler bu hususiyetler göz önünde bulundurulacak yapılmalı ve gönderildikleri illerde de tevziin bu esaslara göre yapılması, hususî talimat ile valilere veya iskân komisyonlarına belirtilmiş olmalıdır. **Muhacirlerin ziraî istihsaldeki ihtisaslarının hususiyetlerinden hakkiyle faydalanmak ve getirmeleri muhtemel tecrübe ve bilgileri kıymetlendirebilmek için iskân sahalarını dikkatle seçmek lâzım** gelmektedir. Bu suretle muhacirlerin en münasip şekilde yerleştirilebileceği «ekonomik muhit»i seçebilmek, onları alışık oldukları iklim şartları içinde iskân etmek kadar mühim olacaktır.

müstahsil bir durumda bulunmaları mümkün olan nüfusun yüzde nisbetinin (ki % 13.8 dir) oldukça düşük olduğu göze çarpmaktadır. Gerçekten, 1943 sayımına göre Bulgaristan'da 15 - 45 yaş arasındaki kadın ve erkek nüfusun umum nüfusa nisbeti % 44.4 idi (geriye kalanlardan 45 yaşından büyük olanların nisbeti % 20 ve 0 - 14 yaşları arasında bulunanların ise, % 35.6 idi). Türkiye'de de (1950 sayımına göre) 0 - 14 yaşları arasında olanların umum nüfusa nazaran yüzde nisbeti 39.5, 15 - 44 yaşları arasında olanların 44.1 ve 45 yaşından yukarı olanların ise, 16.4 dir. Buna göre Bulgaristan'dan gelen muhacir nüfusunun yaş bakımından terekübündeki bu gayri tabiiği, Bulgarların tehcir siyasetlerinde faal nüfusu ahkoyan bir takım tedbirlerin bulunmasına veya orada tatbik edilen içtimai rejimin bu gibilere yaşama şartlarını müsait buldurmasına atfetmenin mümkün olup olamayacağı veyahut tamamen ârizi bir takım sebeplerle izah etmek icabedeceği meselesi tetkike muhtaçtır.

3 numaralı cetvelde aile reisi olarak hesaplandıkları için nüfus itibariyle işgal ettikleri hakiki nispet hakkında oldukça şaşırtıcı bir tesir yapmakta olan diğer mesleklere gelince; bunların büyük bir kısmı kasabalarımızın muhtaç olduğu tecrübeli ve bilgili **küçük san'at erbâbını** ve bazı teknik adamlarını ihtiva etmektedir ki, bu gibilerin memleketimizde kısa bir zamanda müstahsil bir hale sokulması o kadar güç olmayacaktır.

Bu sebeple, yerleştirilmeleri ve kısa bir zamanda müstahsil bir vaziyete sokulmaları hakikaten büyük bir mesele teşkil edecek olan ve büsbütün ayrı bir plânda hususî bir mesele olarak ayrıca tetkikleri lâzım gelen muhacirler, daha ziyade çiftçilikle meşgûl olan köylülerdir. Bu köylülerin memleketin neresinde nasıl yerleştirilebileceği ve kendilerine lüzumlu toprakların nasıl bulunacağı meseleleri, ileride göreceğimiz veçhile, bizi büyük müşküllerle karşılaştıracaktır.

MUVAKKAT İSKÂN FİKRİ VE TATBİKATI

Bu suretle hükûmetin türlü gailelerle meşgûl olduğu bir sırada büyük çapta bir iskân işiyle karşı karşıya gelmiş olması ve bu hususta lâzım gelen hazırlıkların daha evvel yapılmamış bulunması, elde mevcut malî imkânların mahdutluğu, bütün mahzurlarına rağmen, gelen **muhacirleri muhtelif illere tevzi etmek ve daimî iskân muntakalarının belli olmasına intizaren onları üçer beşer dağıtıldıkları köylerde halkın yardımı ile iâşe edilen bir misafir durumda tutmak cihetine gitmeğe hükûmeti mecbur etmiştir.**

Bu maksatla muhtelif illerin muvakkat bir müddet için barındırabileceği muhacir adedi sorulmuş ve onlardan alınan cevaplara göre aşağıdaki (4) numaralı «kontenjan» cetveli tanzim edilmiştir ki, muhacirler geldikçe bu «mürettep» adetlere göre adı geçen illere sevk edilmektedir. Bu kontenjan listesine göre, bu suretle misafir edilecek muhacirlerin sayısı 71,986 olacaktır. Ayrıca, devlete ait 15 üretim çiftliği 2950 kişilik bir gurubu ve 11 veteriner kurulu 1220 ki cem'an 4170 kişilik kontenjan'ı misafir edebilecektir.

İskân işlerini idare edenler, muhacirlerin yarısının muvakkaten iskân ve misafir edilmiş oldukları bu mahallerde kendilerine iş ve yer bularak yerleşeceklerini ve devletin kendileri için arayıp bulacağı diğer iskân sahalarna nakledilmek istemiyeceklerini tahmin etmektedirler.

Bu listelerdeki kontenjan'ların, memleketimize her gün gelmekte olan muhacir sayısına göre, daha şimdiden dolmuş olması lâzım gelir. Bu sebeple, Nisan başından itibaren gelecek olan muhacirler için yeni listeler tanzim etmek veya muhacirleri muvakkaten barındırmak için büsbütün yeni usuller bulmak icabedecektir.

C E D V E L : IV

**Muhtelif iller'in muvakkat kaydı ile misafir edecekleri
muhacir adedini gösterir cedvel**

İlin adı	Kontenjanı	İlin adı	Kontenjanı
Afyon	500	Kayseri	1 500
Amasya	500	Kırklareli	2 174
Ankara	3 500	Kırşehir	2 000
Antalya	3 000	Kocaeli	3 401
Aydın	2 285	Konya	2 100
Balıkesir	3 000	Kütahya	750
Bilecik	300	Malatya	520
Bursa	2 500	Manisa	1 500
Burdur	2 000	Maras	1 580
Çanakkale	2 500	Mardin	500
Çankırı	500	Muğla	1 450
Çorum	500	Niğde	1 042
Denizli	1 000	Samsun	2 000
Edirne	3 000	Seyhan	4 625
Elâzığ	500	Siirt	600
Eskişehir	350	Sinop	125
Hatay	3 000	Sivas	1 000
İçel	3 000	Tekirdağ	2 570
İsparta	500	Tokat	1 000
İstanbul	2 515	Urfa	2 709
İzmir	2 500	Yozgat	300
Kastamonu	590	Zonguldak	1 000
		Y e k ü n	71 986

Dikkat edilecek olursa, **muvakkat kaydı** ile misafir olarak muhtelif nispetlerde muhacir kabul etmeğe tâlip olan ancak 41 il vardır. Diyarıbakır, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, Gümüşhane, Ağrı, Bingöl, Bitlis, Bolu, Çoruh, Giresun, Hakkâri, Kars, Muş, Ordu, Rize, Trabzon, Tunçeli ve Van illeri, türlü sebeplerle bu listelere ithal edilmemiştir.

Muhacir iskânı için lüzumlu malî kaynakların kifayetsizliği :

Bulgaristan'dan gelecek bir göçmen nüfusa, bakım ve barındırılmaları için yapılacak mahallî yardım dışında hükümetçe asgarî olarak hesaplanması zarurî gözüken masraflar, günde 60 kuruş iâşe bedeli, 2 lira

yollama, 180 kuruş çeşitli giderler olmak üzere sınırdan girdiği günden barındırma mahalline kadar geçen 12 gün ile, barındırma mahallinde geçecek 15 gün içinde 20 lira tutmaktadır. Bu hesaba göre yalnız Mart ayı sonuna kadar memleketimize gelmiş olması lâzım gelen 80 bin muhacir için 1.600.000 lira sarfı icabedecektir ki, yalnız bu masraf Toprak ve İskân Genel Müdürlüğü 1950 - 51 bütçe yılı tahsisatını aşmaktadır.

Bu yekûn bile, Toprak ve İskân Genel Müdürlüğünün normal bütçesi için ezici bir yük teşkil etmekte iken, bu muhacirlerin ve bundan sonra aynı ritm ile gelerek adetleri 220 - 230⁴m bulacak olanların barındırılmaları, yerleştirimeleri ve müstahsil bir hale gelinceye kadar hiç olmaz ise bir sene müddetle işelerinin hükûmetçe ne kadar müşkül olacağı anlaşılmaktadır. Bu sebeple, İskân İdaresi plânlarını ancak fevkalâde malî kaynaklar bulunduğu takdirde tatbik edilmek üzere, hazırlayabilmektedir.

Gerçekten 250 veyahut 220 bin Bulgaristan muhacirini iskân işinin bugünkü Türk ekonomisine ve maliyesine tahmil edeceği yükler pek ağırdır. Bir çiftçi ailesinin iskânı için en aşağı tahminlere göre, zarurî görülen masraflar (nerelerde ve nasıl bulunabileceği pek belli olmayan toprakların bedelleri hariç), 5 000 lirayı bulmaktadır. Bu para ile de kendilerine ancak 1400 lira değerinde bir mesken, ahır ve samanlık, 500 liralık bir çift öküz, 200 liralık bir pulluk ve diğer araçlar, 300 liralık tohumluk temin edilecek olan muhacir ailelerini ayrıca 1600 lira sarfiyle iskâna kadar 4 ay ve iskândan müstahsil duruma geçinceye kadar bir yıl işe etmek (nüfus başına günde altmış kuruş vererek) mümkün olacak ve geriye kalan paradan hayvan yemi, yakacak, taşıma ve tedavi masrafları çıkarılmağa çahşılacaktır. Aynı masraflar şehirlerde yerleşecek küçük esnaf takımına ev, dükkân ve diğer tesis masrafları ve döner sermaye karşılığı olarak ödenecektir.

Bir muhacir âilesini en müsait şartlar altında türlü buhranlara dayanıklı bir müstahsil durumuna sokmak için pek kifayetsiz bir mahiyette olan bu yardımın dahi devlet bütçesinin normal kaynakları ile ıktihamı mümkün olmayacak olan azim bir yük teşkil ettiği aşikârdır. Halbuki öğrenebildiğimize göre, muhacir iskânı işleri için şimdiye kadar ancak karşılıklı paralar fonundan Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğüne verilen bir 30 000 000 lira vardır, bir de Göçmenlere Yardım Cemiyeti tarafından gösterilen büyük gayretler neticesi elde edilen 7.000.000 liralık bir iane parası..

Karşılıklı paralar fonundan alınan 30 000 000 liranın 5 000 000 nu muhacirlerin nakli ve muvakkat bir zaman için işesi işleri için ayrılacak

olursa, geriye kalan 25 milyon lira ile, Bulgaristan'dan gelen 220-230 000 muhacirden yalnız 75 - 80 bininin (yani 15 bin ailenin) asgarî ölçüde esas iskânlarını sağlamak mümkün olacaktır. Bu hesapta 15 bin ailenin köylerde iskân için yaptırılacak bina ve tesis masrafları olarak, işçiliğine kendilerinin de iştirâk edecekleri nazarı dikkate alınmak suretiyle bu yekûnun bir aile için ortalama 1000 lira hesabıyla 15 milyon lira ayrılmıştır. Bu 15 bin ailenin müstahsil duruma geçebilmesini temin için de beher aileye donatım veya döner sermaye karşılığı olarak ortalama 600 lira hesabıyla 9 milyon lira düşünülebilir. Aynı 15 bin ailenin barındırıldıkları veya iskân edildikleri mahallerdeki yakacak, aydınlatma ve buna mümasil müteferrik masrafları karşılığı olarak da bir milyon lira hesap edilmiştir.

Bu suretle temin edilmiş olan 30 milyon lira ile gelecek muhacirlerin ancak üçte birinin iskânları en fena şartlar altında ve müşkülâtla temin edileceği, ayrıca müsait yer ve işleyecek toprak bulmak ve muvaffakiyetli bir iskân sayesinde kendilerini müstahsil bir hale sokmak lâzım geleceği aşîkârdır. İskânın muvaffak olması için ise, daha bir çok şartların yerine getirilmesi lâzım gelmektedir.

İLK YAPILAN ESAS İSKÂN PLÂNI PROJESİ

1950 ve 1951 yıllarında Bulgaristan'dan gelen ve gelmesi beklenen göçmen sayısı asgarî olarak 220 bin civarında kabul edilebileceğine ve projeyi hazırlayanlara göre bu mikdarın muhtemel olarak yarısının, kendilerine akrabaları yanında veyahut kışı geçirmek için serpiştirildikleri bölgelerde serbest olarak yerleşmek için mahdut bazı kolaylıklar ve kredi temin edildiği takdirde, hükûmetten başka yardım istemiyebileceklerine nazaran, hiç olmazsa 100 - 110 bin nüfusun (yani 20 bin ailenin) yeni iskân bölgelerine nakledilerek ve gerekli her türlü iskân yardımları sağlanmak suretiyle sistemli bir şekilde yerleştirilmeleri lâzım gelecekti. İşte ilk projede hükûmet tarafından sistemli bir şekilde iskânlarına zaruret hasıl olacak olan bu 20 bin ailenin, toprak varlıkları geniş, nüfus kesafeti az, iklim şartları Bulgaristan iklim şartlarına yakın farzedilen Muş, Van, Ağrı, Bitlis illeriyle bu illere komşu illerin mücavir ilçelerinde (Van gölü havzasında) kısmen 100 - 200 er hanelik yeni köyler kurmak ve kısmen de şehir ve kasabalarda yerleştirmek suretiyle iskânları cihetine gitmek düşünülmekte idi.

Van Gölü havzasında iskân edilecek olan bu (20) bin ailenin toprak ihtiyacı, aile başına ortalama (100) dönüm ziraat arazisi ve (20) dönüm

mera olmak üzere 2 400 000 dönüm yani 240 000 hektardan ibaret olacağı hesap edilmiş ve yerli halkın toprak ihtiyacını tazyik etmeden göçmenler için bu miktar araziye sözü edilen havzada bulmak mümkün farzedilmişti. Bu projeyi destekliyecek malî imkânlar (aile başına 5 000 liradan takriben 100 milyon lira tahmin ediliyordu). Temin edildiği takdirde, bu (20) bin aileyi Van Gölü havzasında topraklandırmak ve yerleştirmek üzere 20 - 25 toprak komisyonunun ilkbaharda bu bölgeye gönderilmesi düşünülmüyordu. Buldukları bölgelerde yerleşip kalmak isteyecek muhacirlere (ki yekûnunun yarısı olarak hesaplanıyordu) de aile başına biner lira vermek kâfi görüldüğünden bu suretle zarurî addedilen masraflar 20 bin aileye verilecek 20 milyonla birlikte 120 milyonu buluyordu.

Bu suretle lüzumu olan 120 milyon liranın hazinece verilecek ödenekler, Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği tarafından memleket dahil ve haricinden temin edilecek iane ve teberrular, Marshall kredisinden veya Birleşmiş Milletler teşkilâtından sağlanacak yardımlarla temin edileceği düşünülmüyordu.

Bu paranın Ziraat Bankasında açılacak Özel bir Fonda toplanması, iskân için yapılacak masrafların doğrudan doğruya bu özel fondan icrası, bu masrafların faizsiz olarak uzun vade ile ve borçlandırma yoluyle yapılması, tahsilâtтан her sene elde edilecek paranın da bu özel fona iadesi suretiyle müteakip dış ve iç iskân işlerinin devamlı bir surette yürütülmesinin sağlanması ve bu maksatla mevzuatımızda gerekli tâdillerin yapılması uygun görülmüştü. Özel fonun bu şekilde taazzuvundan sonra ileride özel bir İskân Bankası teşkili veya Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğünün mülhak bütçeli bir teşekkül haline kalbi de düşünülmüştü.

Yalnız bu güzel projenin derhal kabili tatbik olma bakımından bazı noksanları olduğu muhakkaktı :

Bu bölgede ancak yolların yapılması, ve münakale kolaylıklarının temini sayesinde tasavvuru imkân dahiline girecek olan büyük iskân plânlariyle ileride sistemli iskânlar yapılması düşünülebilirdi. Fakat, Bulgaristan'dan gelen ve bu yaz aylarından itibaren esash bir şekilde iskân edilmeleri lâzım gelen muhacirleri yerleştirmek için, gerekli tesis ve imkânları bu muntakada hazırlamak mümkün değildi. Bahis mevzuu toplu iskâna müsait boş topraklar hakikaten mevcut mu idi ? Bu topraklar üzerinde vaktiyle kurulmuş olması lâzım gelen tecrübe istasyonları ve ziraat enstitüleri bölgede tatbik edilecek ziraat usulleri ve çeşitlerini ilmi bir şekilde tecrübe ve tetkik ederek bu bölgede muhacirlerin yaşama imkânları hakkında kanaat verici deliller toplamış mı idi ? Bu sahada şimdiye kadar yapılmış olan iskân tecrübeleri ne için muvaffak

olamıyordu ? Bölge halkı da hangi umumî coğrafya veya iktisadî şartları tesiri altında daha ziyade çobanlıkla geçinmek zorunda kalıyordu ? İçme suyu, yakacak meselesi, iktisadî ve sıhî durum bu kadar az bir zamanda ve ne suretle temin ve islâh edilebilecekti ? Bütün bu meçhuller arasında kısa bir zaman içinde alelacele 100 milyon lira sarfiyle bu mıntakada büyük bir iskân hareketine geçmek, büyük tehlikeler arzetyekte idi. Bu sebeple, bütün şartları esaslı bir şekilde etüd edilmediği için hakikî bir proje mahiyetini esasen iktisap etmemiş olan bu fikirden vazgeçildi ve boş sahalara sistemli ve toplu iskânlar yerine orta ve batı Anadolu'da mevcut imkânlara göre ve zarurî olarak ekseriya mevcut köylere dağıtma suretiyle bu büyük iskân dâvasının halli cihetine gidilmek mecburiyeti hasıl oldu. Bu mecburiyetler ise bizi, aşağıda göstereceğimiz şekilde, muvaffakiyetli bir iskân yapabilmemize mâni olacak pek büyük müşkül-lerle karşı karşıya bırakmış olacaktır.

İSKÂNIN MÜMKÜN OLDUĞU KADAR AYRI KÖYLER HALİNDE VE TOPLU OLARAK YAPILMASI PRENSİBİ

Fikrimizce iskân işinde kaçınılması mutlak şekilde lâzım gelen en mühim tehlike, muhacirleri ikişer üçer ailelik küçük gruplar halinde iskân mıntakalarındaki köylere gelişi güzel dağıtmak yolu olacaktır. Memlekette mevcut kırk bine yakın köye ikişer üçer aile tevzi etmek suretiyle bu gaileyi zahmetsizce tasfiye etmek yolu, gerçi son ve ümitsizce başvurulacak bir çare olarak hatıra gelmektedir. Ve muhacirlerin muvakkat iskân yerlerine sevk edilışinde maalesef bu yola girilmeğe mecbur kalınmıştır. Fakat bu istikamette bulunacak her hangi bir hal şekli türlü tehlikeleri davet edecektir :

Malûm olduğu üzere, köylerimizden büyük bir kısmının bu günkü dağınık ve çok az nüfuslu halî, nüfusumuzun memleket dahilinde hakikî imkânlarla nazaran pek de rasyonel olmayan yayılış şekli, başlı başına üzerinde durulacak iktisadî ve içtimaî bir memleket dâvası halindedir. Bu köylerin çoğunda bugünkü köy nüfusunun yaşaması da artık çok güçleşmiş bulunmaktadır. Mer'a ve tarla darlığı, ziraî istihsali genişletmek, çeşitlendirmek veya usullerini değiştirmek hususunda ziraî veya iktisadî imkânların azlığı, bu yerleri halen iktisaden ölü bir halde bulundurmaktadır. Az çok inkişaf etmiş bir ziraat tekniğine sahip gözükten Bulgaristan muhacirlerini, esasen büyük bir toprak darlığı ve iktisadî

imkânsızlıklar içinde bunalmış, hayat seviyesi pek düşük olan bu gibi bazı köylere serpiştirmek ve onları oralarda birbirlerine yardım edemeyecek, görgü ve bilgilerini kıymetlendiremeyecek, **devletin ve alâkalı ziraî teşekküllerin devamlı yardım ve kontrolundan uzak kendi talihleri ile başbaşa bırakmak, iane usulleri ve «dilenci payları» ile kendilerine toprak ve sermaye tedarikine çalışmak, yerine göre arzu edilmeyen «yabancılar» halinde az çok büyük bir husumete maruz bırakmak, hısımlardan akrabasından ayırmak, onları ziyan olmağa veya paryalaşmağa mahkûm etmek** demek olacaktır. Bir nevi «transplantation» teşkil eden muhacir iskânı işinin, mümkün olduğu kadar az sarsıntılı ve göçmenin maddî ve manevî kuvvetleri ve takati için az tüketici olabilmesi için, imkân nisbetinde **aynı köyden veya aynı mıntıkadan gelmiş olan muhacirleri topluca az çok müstakil köyler veya mahalleler teşkil edecek bir şekilde yerleştirmek** icabetmektedir. Bu sebeple memlekete alındıkları sırada yapılan tesbitlerde ve muvakkat iskân mıntakalarına sevklerinde geldikleri köy ve kasabalar gözönünde bulundurulmalı, aynı köyden olanları, hısım ve akrabalar birbirinden mümkün olduğu kadar ayrılmamalıdır. Bu suretle, aynı köyden gelmiş olanlar bir köy halinde hep bir arada ve aynı mıntakadan gelenler mümkün olduğu derecede, muayyen mıntakalara hep bir arada iskân edilebilmelidir. **İskânın topluluğu prensibi**, türlü bakımlardan muvaffakiyetin sırrı addedilebilecek mühim noktalarındır.

Muhacirlerin gerek sevkedilecekleri mıntıkların tayini işinde ve gerek iskânın topluluğu prensibini sağlamak hususunda bugün Bulgaristan'da mevcut olup **bu sene içinde tehcire tâbi tutulacak muhacirlerin halen bu memleketin nerelerinde sâkin olduklarını** bilmek de lâzımdır. Bu maksatla tanzim edilecek bir harita Bulgaristan'daki sefaretimizden alınacak malûmata göre düzenlenmeli ve sevkiyat ona göre plânlaştırılmalıdır.

YENİ İSKÂN VE KOLONİZASYON SAHALARI BULMAK VE AÇMAK HUSUSUNDAKİ ZARURETLER

Memleketimizde muhacir iskânının yegâne verimli ve ideal şekli, şimdiye kadar tarihi, iktisadî veya teknik sebeplerle terkedilmiş bir halde kalmış olan bölgelerde büyük himmetlerle açılacak iskân ve kolonizasyon sahalarında **yeni tip köyler** kurmaktır. Bu sahaları yeni yapılmakta olan veya yapılması düşünülen yollar boyunca açmak, yer yer içme suyu getirerek veya sulama tesisleri kurarak veya bataklıkları

kurularak kazanmak mümkün olduğu takdirde [2] bu mıntakalarda civar köyler için de nümune olabilecek bir ziraî hayat tecrübesine girişmek ve dolayısıyla iklim şartlarına ve iktisadî verimlilik esaslarına uygun randımanlı kültür neveleri ithal etmek, ziraat tekniğini değiştirerek **memleket ziraatinin seviyesini yükseltmek ve sahasını genişletmek** kabil olacaktır.

Büyük teşkilât, zaman, teknik ve bilhassa para istiyen bu iş için bugün belki artık çok geç kalmış olduğumuz ileri sürülebilir. Fakat, **biz, meselenin fevkalâde ehemmiyeti dolayısıyla, bu yazıda, hangi zaruretlerle ve niçin bu istikametteki çalışmalara muhtaç olduğumuzu** belirtmeyi münasip görmekteyiz.

Evvelâ şurasını hatırlatmak lâzım gelir ki, umumiyetle zan edildiğinin tamamiyle aksine olarak, **ziraî nüfusun kesafeti itibariyle bugünkü Türkiye dünyanın en kalabalık ve dar topraklı bölgelerinden birisi** sayılabilecek bir durumdadır [3].

Filhakika, nüfusumuzun bütün memleket toprakları üzerinde dağılışı değil de ekili ve dikili topraklar üzerine düşen miktarı hesap edilecek olursa, bu rakkamın 1935 yılı için 234,7 olduğu meydana çıkar. Her sene ekili ve dikili olan topraklara nispet edilen nüfus, genel nüfus olmayıp ta sadece ziraatle geçinen nüfus olursa (1946 sayımına kıyasen nüfusun % 80 inin ziraatle geçindiğini kabul ettiğimiz takdirde) bu rakkamın 190 olduğu görülmektedir. Halbuki, diğer bazı memleketlerde aynı senelerde aynı hesapla bulunan **ziraî nüfus kesafeti** şöyledir :

[2] Bir misal vermiş olmak için diyelim ki İstanbulun dibinde Adapazarı batısında Gökçe Ören Gölü ufak bir himmetle tamamen kurutularak son derecede bereketli bir saha kazanılabileceği gibi, aynı ovanın doğu kısmının islâhı hattâ kısmen İzmit Ovasının ve Düzce Ovasının cenup kısmının Meriç mansaplarının islâhile dahi mühim arazi parçaları kazanılabilir. Kolaylıkla ve kısa zamanda yapılabilecek olan bu gibi işler için **mevcut sulama veya bataklıkları kurutma teşkilâtı** iskân işinin emrinde faallyetini bu istikamette teksif etmeli ve icabında bu işlerde bu suretle kazanılması lâzım gelen sahalara yerleştirilmesi düşünülen muhacirler çalıştırılmalıdır. Bu husustaki imkânlar hakkında Y. Mühendis **Muhittin Kulin**'in Konya sulama sahasının genişletilmesi ve ormanlık mıntakadan nakledilecek 25.000 kişinin kurulacak 100 köy halinde iskânı hakkında Türk Ekonomisi dergisinin 1949 Ağustos tarihli nüshasında çıkan bir yazısını zikredebiliriz.

[3] Prof. **Ali Tanoğlu**'nun aynı mecmuanın IV üncü cilt, 4 üncü sayısında (1943) çıkan «Türkiye ziraatinin coğrafi karakterleri» etüdü ile, VI. cilt, 1-2 inci sayılarında çıkan «Türkiyede çiftçi nüfus çoğunluğu meselesi» isimli yazılarına bakınız.

Bulgaristanda 194, Yunanistanda 181, Almanyada 91, İngilterede 83, Fransada 34, Birleşik Amerika Devletlerinde 17 dir.

Bu hesapların tamam olması için, çiftçi nüfus kesafeti ile birlikte ekili ve dikili topraklardan hektar başına alınan verimi de hesaba katmak lâzımdır. Türkiye'de buğday ekimine tahsis edilen topraklardan hektar başına ortalama olarak (1938 - 1944 de) 8.9 kental buğday elde edilmektedir. Halbuki bu miktar Felemenkte 30, Büyük Britanyada 23.88, Almanya'da 22.8, Fransada 15.9, İtalyada 14.5 kentaldır. Görülüyor ki Türkiyede hem işletilen topraklar azdır, hem de esasen az ve çok kifayetsiz olan bu toprakların verimsiz bir şekilde işletilmekte olması, köylünün hayat seviyesi ile birlikte millî gelirin de çok düşük oluşunun belli başlı sebeplerinden birisidir.

Bu hakikat Türkiyede işlenilebilir topraklar nispetinin umumiyetle genel topraklara nazaran % 17 veya 14 olarak tahmin edilmesi, ziraatimizin esaslı coğrafi karakterlerinden birinin ekili ve dikili toprakların küçük, büyük adacıklar halinde dağılmış olması sebebiyle bir nevi «vaha ziraati» karakterini almış olması ve bu dağılımın doğurduğu münakale sisteminin içinden çıkılmaz müşkülâtı ile teyit edilmektedir. Aynı sebeple, Toprak Dağıtma Kanunu tatbikatına geçilince, bu kanunun hükümlerinden faydalanmağa muhtaç vaziyette memlekette pek çok köylü bulunduğu ve bu köylüleri topraklandırmak için elde mevcut imkânların ise pek mahdut olduğu anlaşılmaktadır.

Nitekim, Ziraat Bakanlığının 1950 yılında yaptırdığı anket de aynı neticeye varmaktadır :

Memlekette mevcut 63 ilden 9 u müstesna, 54 ünde mevcut işlenen toprak, Toprak Kanununun hükümleri dahilinde istimlâk edilip muhtaçlara dağıtıldığı takdirde illerde sakin çiftçi halkın ihtiyaçlarından çok eksiktir [4]. Yine aynı anketin neticelerine göre mevcut topraklara

[4] Bu suretle mer'a ve çayır arazisi namı altında bos yattığı iddia edilen toprakların önemli bir kısmının hayvancılığımıza zarar vermeden ve hemen hemen islâh külfet ve masrafına ihtiyaç hasıl olmadan ekim ve dikime açılabilceğini ümit etmek imkânsızdır. Bazı devlet çiftliklerinde yapıldığı gibi, motorlu vasıtalarla toprağı derince sürerek ve bu suretle bir kaç senenin yağmur sularını depo ederek o zamana kadar kuraklıktan ziraat edilemiyen toprakları ziraate açmak mümkün ise de bu gibi, ihya işleri için gereken bilgi ve vasıtaların muhacirlerde mevcut olabileceğini tahmin etmek güçtür. Meğer ki, iskânların bir kısmının bu gibi devlet çiftliklerinin himaye ve yardımıyla yapılabileceği umulsun. Kendilerine ancak birer çift öküz ve birer sapan verilerek toprağı işlemeye bırakılan fakir muhacirlerden toprak açmak ve islâh hususunda büyük başarılar beklemek beyhude olacaktır.

nazaran il haricinden muhacir yerleştirme imkânı yalnız dokuz ilde mevcuttur. Bu suretle yerleştirilebilecek muhacir ailesi sayısının 33 bini Ağrıda, 22 bini Bitliste, 11 bini Muşta, 20 bini Urfadadır. Bu kadar uzak yerlerde mevcudiyeti farzedilen boş toprakların gayet iptidai bir şekilde muhacir iskânıyla verimli bir şekilde işletilebileceği son derecede şüphelidir. Geriye yalnız 8 bin aile Ankaraya, 4 bin Çankırıya, 11 bin Eskişehir, 7 bin Kırşehir, 8 bin Niğdeye kalmaktadır ki, buralarda mevcudiyeti farzedilen boş toprakların vaziyeti derhal yerinde mütehasıs heyetler tarafından **tespît edilmedikçe bir mâna ifade edemez.**

Ziraate açılacak boş topraklar nereden, nasıl ve ne derecede bulunabilir, meselesi ayrıca münakaşa edilebilir. Fakat bu rakamlar bize bugünkü köylerimizdeki toprak darlığı hâd bir şekil almış iken, yüzbinleri aşan bir ziraî nüfusa yeniden kâfi derecede ve iyi bir toprak bulmanın ne kadar müşkül olacağını göstermektedir. Şu halde yapılacak iş mevcut izdihamı arttırarak hayat seviyesini daha fazla düşürecek şekilde mevcut işlenebilir toprakları yeni bir tevzie tâbi tutmak değil, belki de ziraate yeni sahalara kazanmak ve yeni tecrübelerle girişmek olmalıdır. Yukarıda gördüğümüz gibi **iskânın topluluğu prensibini kurtarmak ve sistemli bir hazırlıkla yeni tecrübe ve hamleleri imkân dahiline sokmak da ancak bu suretle muhacirler için yeni iskân ve kolonizasyon sahalari açmakla kabil olacaktır.** Bu hususta ne kadar geç kalınmış olursa olsun, bu iş için gerekli projelerin hazırlanmasına derhal başlanmalıdır. Ve hattâ icab ederse bugün için muvakkat bir iskân yaparak hakikî yerleşmeyi bu yeni sahalara açılmasına ve nüfusa köylerin kurulmasına tâlik etmek veya bu âna kadar muhacirleri sadece bu sahalara açılmasında büyük ve alâkalı bir iş kuvveti olarak kullanmak mümkündür. Yalnız bugünkü muhacir iskânları için değil, fakat memlekette büyük bir huzursuzluk içinde birikmiş ve nüfusumuzun tezayüdü ile mütenasip bir şekilde miktarları artacak olan çiftçi nüfusa üzerinde hayatlarını kazanacakları toprağı bulmak ve nüfusu makûl bir şekilde dağıtmak için çok şümullü bir iskân ve iç kolonizasyon projesinin hazırlıklarına derhal başlamak memleketin istikbâli için hayati bir meseledir. Bu gibi uzun vâdeli fakat hesaplı ve verimli büyük teşebbüsler için dışardan kredi ve yardım temin etmek de mümkündür. Bu suretle temin edilecek yardım paralarının da muhacirlerin idare ve iâşe masraflarına, istihlâke yatırılmayıp Türkiye ziraatinin seviyesini yükseltecek ve sahasını genişletecek müspet hesaplara dayanan projelere tahsisi, bu krediler için en büyük teşvik sebebi bulacaktır.

İşte Bulgaristandan gelecek olan ırkdaşlarımız için düşünebileceği-miz iskân tarzı böyle büyük bir plânın bir parçasından ibaret olmalıdır. Her şeyden evvel, mümkün olduğu takdirde Marshall plânı yardımından ve Birleşmiş Milletlerin mültecilerle meşgûl olan teşkilâtının yardımından da faydalanmak suretiyle büyük bir İskân Bankası ve teşkilâtı kurmalıyız. Ecnebi mütehasıslarının ve sermaye sahiplerinin de iştirâkı ile mühendis, ziraatçı ve iktisatçılar tarafından yapılacak plânlara göre, yeni açılacak iskân sahalarını hazırlamak, bu suretle memleketimizde istihsali arttırmak ve iktisadî kalkınmayı temin etmek için yapılan plânlar çerçevesi içinde en müsbet ve ümid verici başarıları teşkil edecektir.

Aksi takdirde, esasen büyük bir toprak darlığı içinde bunalmış ve iktisaden boğulmuş bir vaziyette olan köylerimize, dilenci payları ile üçer beşer muhacir ailesi yerleştirmeğe kalkmak, bu muhacirlerin hayat şartlarının gittikçe kötüleşerek sür'atle paryalaşmalarına ve memlekette içtimaî ve iktisadî huzursuzluğun bir kat daha artmasına sebep olacaktır.

Kendilerine bir vatan kurmak ve ırkdaşlarından mümkün mertebe fazla muhacir yerleştirebilmek için çölleri feth ve ihya etmeğe çalışan milletlerin ve zihniyetin hâkim bulunduğu bir devirde acaba bizim kendi memleketimizde imar ve ihya edilerek köyler ve hattâ kasabalar kurabilecek boş topraklar bulmanız mümkün olmayacak mıdır ? Başarılması kendi kendimize inancımızı arttıracak, yapıcı ve yaratıcı bir nesil olarak dünyanın gözü önünde Türkiye topraklarına bir emir ve nizam vermek irademizi, kendi yurdumuzda yerleşmek azmimizi isbat edecek büyük ve müsbet işler yapmağa muhtacız. Yolları, modern bina ve tesisatı, meyva ve sebze bahçeleriyle, sulanmış bozkırların, kurutulmuş bataklıkların ve canlandırılmış boş toprakların ortasında açılacak 20-30 köylük refahlı iskân mıntıkaları, yarınki Türkiyeye verebileceğimiz şeklin ilk nümuneleri, bizim için en büyük bir idealizmin mevzuu başarılar olacaktır.

ELDE BİR İÇ İSKÂN VE KOLONİZASYON PLÂNI OLMAYINCA YAPILABİLECEK İŞ : SERBEST İSKÂN VE İSKÂN KREDİLERİ HAKKINDA

Buraya kadar tetkik edilen esaslardan anlaşılacağı veçhile, 220-230 bin kişilik bir muhacir kitlesini memleketimizde yerleştirmek ve kısa

bir zamanda kendilerini memleket iktisadiyatında faâl ve yükseltici bir unsur haline sokmak gibi muazzam bir iş, bizi maddî, manevî hazırlık bakımından müsait olmayan bir durumda yakalamıştır. Bu şartlar altında tam mânasiyle ilmî ve plânlı bir iskân yapmamıza ve bu iskânlardan hayırlı neticeler beklememize imkân yoktur. Bütün şartları hazırlanmadan, hesapsız ve plânsız olarak sadece idari tedbirlerle bir iskân yapmağa kalkmanın, çok fena neticeler doğurmasından korkulabilir. Bu sebeple, kendisine güvenen, müteşebbis, görgü ve bilgisi müsait bir kısım göçmenlere, bazı garantiler altında, istedikleri yerde yerleşmek, istedikleri gibi çalışmak hususunda serbest kalmak hakkını tanımak ve hükümetin toprak ve malzeme bulmak, ev yapmak suretiyle az çok güdümlü bir şekilde istediği yerde yerleştirmeye düşündüğü muhacirlere yapmağı imkân dahilinde gördüğü yardımların aynını veya bir kısmını bu gibilere doğrudan doğruya yapmak yoluna gidilmelidir. Bu suretle, bu muhacirlerin sağ duyusu, teşebbüs ve enerji kabiliyeti, şartları iyi etüd edilmiş, imkânları mahdut, bütün mesuliyeti idare âmirlerinin omuzlarına yükletilmiş ve netice itibariyle idare-i maslahatçı olmağa mahkûm bir iskânın sonu görülmeyen ve hesaba sığmayan fena neticelerine düşmek hususunda faydalı olacak, tam mânasiyle güdümlü ve plânlı bir iş yapmağa imkân olmayan muhit ve şartlar altında, liberal bir nizamın hayırlı muvazene imkânlarından faydalanmak mümkün olacaktır. Ümit ediyoruz ki, serbest bırakılan ve kendilerine sadece bir defaya mahsus esaslı bir yardım temin edilen muhacirlerden bir kısmı hem kendileri hem de memleket için en hayırlı bir yolu tutmuş olacaklardır.

Gerçi bu yolda kendilerini idare edemeyen ve yapabilecekleri işi kestiremeyen muhacirler için tehlikelerle doludur. Fakat, hükümetin yeni mahsûl idrâk edilinceye kadar da beslemeğe mecbur kalacağı devlet iskânına tâbi muhacirlerin akibeti de bu kendi hallerine terk edilen teşebbüs sahibi muhacirlerinki kadar emniyette değildir. Bu sebeple bu gibilere şanslarını tecrübe etmek imkânı verilmelidir.

Bu gibilere veya bu gibilerin teşkil edecekleri kooperatiflere veya müteselsil kefaletli guruplara Ziraat Bankasının bu maksatla genişletilecek olan bir servisinde veya (yeni kurulacak bir İskân Bankası delâletiyle) uzun vadeli krediler de açılmalı, memleket iktisatçıları ve iş adamları bu gibilerin teşebbüslerini teşkilâtlandırmak hususunda onla-

delâlet etmek suretiyle, hususî teşebbüsün bütün yapıcı ve yaratıcı imkânlarının harekete geçmiş olması temin edilmelidir [5].

[5] Bu yazının matbâa tashihleri yapılmakta iken öğrenebildiğimize göre, elde mevcut malî imkânların son derecede kifayetsizliği, vaktin gecikmesi ve daha evvel hazırlanmış bir iskân plânının mevcut bulunmaması ve toprak darlığı gibi sebepler yüzünden Bulgaristan muhacirlerinin iskân işi, zaruri olarak burada tetkik ettiğimiz en mahzurlu hal şekillerine sürüklenmiştir:

En müsait faraziyelere göre, yeniden ancak müstakıl 30 muhacir köyü kurulabileceği tahmin edilmektedir. Geriye kalan en aşağı 30 bin muhacir ailesi Orta ve Batı Anadolu ile Trakyanın 40 ilindeki köylere dağıtılacaktır. Rasyonel bir tevziye esas olacak şekilde mahallinde daha evvel yapılmış tetkik ve tesbitler mevcut olduğundan, her ilin kabul etmeğe mecbur kalacağı muhacir sayısı merkezde bazı karinelere göre tayin ve hesap edilerek illere empoze edilecektir. Bu şartlar altında büyük bir kısım muhacirleri çok gayri müsait yerlerde verimsiz ve dar topraklar üzerinde yarım yamalak yerleştirmek zarureti hasıl olacaktır.

Şimdiye kadar temini mümkün bulunmuş olan malî imkânlar o kadar mahduttur ki, muhacirlerin sevkedildikleri köylerde yerleştirilmeleri için yerli halkın var-dımı ve kendilerinin ev ve ahır inşası işerinde çalıştırılması lâzım gelecek ve kendilerine aile başına ancak iki bin liralık küçük bir yardım yapıldığı takdirde dahi Türkiye'ye bu sene sonuna kadar gelmesi muhtemel muhacirlerin ancak yarısına bu asgari yardım sağlanabilecektir. Diğer yarısının en kötü şartlar altında iskânı için de hiç olmazsa daha 30 milyonluk bir Marshall Plânı yardımına zaruret olacaktır.